

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 3 września 2020 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 93/13/EWG – Artykuł 1 ust. 2 – Zakres stosowania – Przepis krajowy określający maksymalną wysokość pozaodsetkowych kosztów kredytu – Artykuł 3 ust. 1 – Warunek umowny przenoszący na konsumenta koszty działalności gospodarczej kredytodawcy – Znacząca nierównowaga praw i obowiązków stron – Artykuł 4 ust. 2 – Wymóg zredagowania warunków umownych w sposób jasny i zrozumiały – Warunki umowne nieokreślające usług, których wynagrodzeniu mają służyć – Dyrektywa 2008/48/WE – Artykuł 3 lit. g) – Przepisy krajowe określające sposób obliczania maksymalnej kwoty pozaodsetkowych kosztów kredytu, które może ponieść konsument

W sprawach połączonych C-84/19, C-222/19 i C-252/19

mających za przedmiot trzy wnioski o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożone, po pierwsze, przez Sąd Rejonowy Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie (C-84/19) postanowieniem z dnia 28 grudnia 2018 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 31 stycznia 2019 r., oraz, po drugie, przez Sąd Rejonowy w Opatowie I Wydział Cywilny postanowieniami z dnia 4 lutego 2019 r. (C-222/19) i 31 stycznia 2019 r. (C-252/19), które wpłynęły do Trybunału, odpowiednio, w dniach 8 marca 2019 r. i 20 marca 2019 r., w postępowaniach:

Profi Credit Polska S.A.

przeciwko

QJ (C-84/19),

oraz

BW

przeciwko

DR (C-222/19),

oraz

QL

przeciwko

CG (C-252/19),

* Język postępowania: polski.

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: J.-C. Bonichot, prezes izby, M. Safjan, L. Bay Larsen, C. Toader (sprawozdawczyni)
i N. Jääskinen, sędziowie,

rzecznik generalny: G. Hogan,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

- w imieniu BW – K. Tomczyk, radca prawny,
- w imieniu rządu polskiego – B. Majczyna, w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu rządu czeskiego – M. Smolek i J. Vlácil oraz S. Šindelková, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej – K. Herbout-Borczak, G. Goddin i A. Szymtkowska oraz N. Ruiz García, w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 2 kwietnia 2020 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczą wykładni art. 1 ust. 2, art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29) zmienionej dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. (Dz.U. 2011, L 304, s. 64) (zwanej dalej „dyrektywą 93/13”), a także przepisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz.U. 2008, L 133, s. 66; sprostowania: Dz.U. 2009, L 207, s. 14; Dz.U. 2010, L 199, s. 40; Dz.U. 2011, L 234, s. 46; Dz.U. 2015, L 36, s. 15).
- 2 Wnioski te zostały złożone w ramach trzech sporów pomiędzy Profi Credit Polska, BW i QL, trzema instytucjami kredytowymi, a, odpowiednio, QJ, DR i CG, trzema konsumentami, w przedmiocie odzyskania od nich kwot dochodzonych przez te instytucje kredytowe z tytułu umów o kredyt konsumencki.

Ramy prawne

Prawo Unii

Dyrektywa 93/13

- 3 Motywy dwunasty, trzynasty, szesnasty i dwudziesty dyrektywy 93/13 mają następujące brzmienie:

„[mając na uwadze] jednakże [, że obecnie] obowiązujące prawo krajowe pozwala jedynie na częściową harmonizację przepisów; niniejsza dyrektywa dotyczy w szczególności warunków umownych, które nie zostały indywidualnie wynegocjowane; państwa członkowskie w poszanowaniu postanowień traktatu powinny mieć możliwość zapewnienia konsumentom wyższego poziomu bezpieczeństwa poprzez wprowadzenie przepisów prawa krajowego bardziej rygorystycznych niż przewidziane w niniejszej dyrektywie;

zakłada się, iż obowiązujące w państwach członkowskich przepisy ustawowe i wykonawcze, które bezpośrednio lub pośrednio ustalają warunki umów konsumenckich, nie zawierają nieuczciwych warunków; w związku z tym nie wydaje się konieczne rozpatrywanie warunków umowy, które są zgodne z obowiązującymi przepisami ustawowymi lub wykonawczymi oraz zgodne z zasadami lub postanowieniami konwencji międzynarodowych, których stronami są państwa członkowskie lub Wspólnota; użyte w art. 1 ust. 2 sformułowanie »obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze« obejmuje również zasady, które zgodnie z prawem będą stosowane między umawiającymi się stronami z zastrzeżeniem, że nie dokonano żadnych innych uzgodnień;

[...]

[mając na uwadze, że] [...] sprzedawca lub dostawca [przedsiębiorca] spełnia wymóg działania w dobrej wierze, jeżeli traktuje on drugą stronę w sposób sprawiedliwy i słuszny, należycie uwzględniając jej prawnie uzasadnione roszczenia;

[...]

umowy powinny być sporządzane prostym i zrozumiałym językiem, a konsument powinien mieć faktycznie możliwość zapoznania się ze wszystkimi warunkami umowy, a wszelkie wątpliwości powinny być interpretowane na jego korzyść”.

- 4 Artykuł 1 tej dyrektywy stanowi:

„1. Celem niniejszej dyrektywy jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą [przedsiębiorcą] a konsumentem.

2. Warunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze [...] nie będą podlegały przepisom niniejszej dyrektywy”.

- 5 Zgodnie z art. 3 ust. 1 wspomnianej dyrektywy:

„Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta”.

6 Artykuł 4 tej dyrektywy stanowi:

„1. Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem, w momencie wykonania umowy, do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna.

2. Ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem”.

7 Artykuł 5 dyrektywy 93/13 stanowi:

„W przypadku umów, w których wszystkie lub niektóre z przedstawianych konsumentowi warunków wyrażone są na piśmie, warunki te muszą zawsze być sporządzone prostym i zrozumiałym językiem. Wszelkie wątpliwości co do treści warunku należy interpretować na korzyść konsumenta. Powyższa zasada interpretacji nie ma zastosowania w kontekście procedury ustanowionej w art. 7 ust. 2”.

8 Zgodnie z art. 6 ust. 1 tej dyrektywy:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

9 Artykuł 7 ust. 1 wspomnianej dyrektywy brzmi następująco:

„Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami”.

10 Artykuł 8 tej samej dyrektywy przewiduje:

„W celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z Traktatem w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą. [Aby zapewnić wyższy poziom ochrony konsumentów, państwa członkowskie mogą wprowadzić lub utrzymać w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą bardziej surowe przepisy zgodne z traktatem]”.

11 Artykuł 8a ust. 1 dyrektywy 93/13 brzmi:

„W przypadku gdy państwo członkowskie przyjmuje przepisy zgodnie z art. 8, informuje ono Komisję o tych przepisach, jak również o wszelkich późniejszych zmianach”.

Dyrektywa 2008/48

12 Motywy 7, 9 i 20 dyrektywy 2008/48 mają następujące brzmienie:

„(7) W celu ułatwienia powstawania dobrze funkcjonującego wewnętrznego rynku kredytów konsumenckich należy ustanowić zharmonizowane wspólnotowe ramy w wielu kluczowych obszarach. W związku ze stałym rozwojem rynku kredytów konsumenckich i rosnącą mobilnością obywateli europejskich wybiegające w przyszłość przepisy prawne Wspólnoty, które można będzie dostosować do przyszłych form kredytowania i które umożliwią państwom

członkowskim zachowanie odpowiedniego poziomu elastyczności przy wprowadzaniu ich w życie, powinny pomóc w ustanowieniu nowoczesnego systemu przepisów dotyczących kredytów konsumenckich.

[...]

(9) Pełna harmonizacja jest niezbędna do zapewnienia wszystkim konsumentom we Wspólnocie wysokiego i równoważnego poziomu ochrony ich interesów i stworzenia prawdziwego rynku wewnętrznego. [...]

[...]

(20) Całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta powinien obejmować wszystkie koszty, łącznie z odsetkami, prowizjami, podatkami, opłatami dla pośredników kredytowych i wszelkimi innymi opłatami, jakie konsument musi ponieść w związku z umową o kredyt, z wyjątkiem kosztów notarialnych. Faktyczna wiedza kredytodawcy na temat tych kosztów powinna być oceniana obiektywnie z uwzględnieniem wymogów staranności zawodowej”.

13 Zgodnie z art. 3 tej dyrektywy:

„Na użytek niniejszej dyrektywy stosuje się następujące definicje:

a) »konsument« oznacza osobę fizyczną, która w transakcjach objętych niniejszą dyrektywą działa w celach niezwiązanych ze swoją działalnością handlową, gospodarczą lub zawodową;

[...]

g) »całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta« oznacza wszystkie koszty łącznie z odsetkami, prowizjami, podatkami oraz wszelkimi innymi opłatami, które konsument jest zobowiązany ponieść w związku z umową o kredyt, które to koszty znane są kredytodawcy, z wyjątkiem kosztów notarialnych; uwzględniane są tu także koszty usług dodatkowych związanych z umową o kredyt, w szczególności składki z tytułu ubezpieczenia, jeżeli, dodatkowo, zawarcie umowy dotyczącej usługi jest niezbędne do uzyskania kredytu lub do uzyskania go na oferowanych warunkach;

h) »całkowita kwota do zapłaty przez konsumenta« oznacza sumę całkowitej kwoty kredytu i całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta;

[...]”.

14 Artykuł 8 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Obowiązek przeprowadzenia oceny zdolności kredytowej”, stanowi w ust. 1:

„Państwa członkowskie zapewniają przeprowadzanie przez kredytodawcę przed zawarciem umowy o kredyt oceny zdolności kredytowej konsumenta na podstawie wystarczających informacji przekazanych mu w stosownych przypadkach przez konsumenta oraz, w razie konieczności, na podstawie informacji uzyskanych z odpowiedniej bazy danych. Państwa członkowskie, których ustawodawstwo wymaga od kredytodawców [przepisy ustanawiają obowiązek kredytodawców w zakresie] dokonania oceny zdolności kredytowej konsumenta na podstawie informacji z danej bazy danych, mogą zachować ten wymóg”.

15 Artykuł 10 dyrektywy, zatytułowany „Informacje zamieszczane w umowach o kredyt”, przewiduje:

„1. Umowy o kredyt sporządza się w formie papierowej lub na innym trwałym nośniku.

Wszystkie umawiające się strony otrzymują egzemplarz umowy o kredyt. Niniejszy artykuł pozostaje bez uszczerbku dla wszelkich przepisów krajowych dotyczących ważności umów o kredyt, które są zgodne z prawem wspólnotowym.

2. W umowie o kredyt w sposób jasny i zwięzły określa się:

[...]

d) całkowitą kwotę kredytu oraz warunki dokonywania wypłat;

[...]

g) rzeczywistą roczną stopę oprocentowania i całkowitą kwotę do zapłaty przez konsumenta, obliczone w chwili zawierania umowy o kredyt; podawane są wszystkie założenia przyjęte do obliczenia tej stopy;

[...]

u) w stosownych przypadkach, inne warunki umowy;

[...]”.

16 Artykuł 21 dyrektywy 2008/48 stanowi:

„Państwa członkowskie zapewniają:

[...]

b) ujawnianie konsumentowi ewentualnych opłat należnych od konsumenta na rzecz pośrednika kredytowego za jego usługi oraz uzgodnienie ich pomiędzy konsumentem oraz pośrednikiem kredytowym w formie papierowej lub na innym trwałym nośniku przed zawarciem umowy o kredyt;

[...]”.

17 Zgodnie z art. 22 tej samej dyrektywy, zatytułowanym „Harmonizacja i bezwzględnie wiążący charakter niniejszej dyrektywy”:

„1. W zakresie, w jakim niniejsza dyrektywa zawiera zharmonizowane przepisy, państwa członkowskie nie mogą utrzymywać w swoim prawie krajowym ani wprowadzać do niego przepisów odbiegających od tych, które zostały ustanowione w niniejszej dyrektywie.

[...]

3. Państwa członkowskie zapewniają ponadto, by przepisy, które przyjmują w celu wykonania niniejszej dyrektywy, nie mogły być obchodzone poprzez sposób formułowania umów, w szczególności poprzez włączenie wypłat lub umów o kredyt objętych zakresem zastosowania niniejszej dyrektywy do umów o kredyt, które z uwagi na swój charakter lub cel mogłyby stwarzać możliwości uniknięcia stosowania jej przepisów.

[...]”.

Prawo polskie

Kodeks cywilny

- 18 Zgodnie z art. 385¹ §1 Kodeksu cywilnego w brzmieniu obowiązującym w chwili zaistnienia okoliczności faktycznych w postępowaniu głównym (zwanego dalej „kodeksem cywilnym”):

„Postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny”.

- 19 Artykuł 720 §1 tego kodeksu stanowi:

„Przez umowę pożyczki dający pożyczkę zobowiązuje się przenieść na własność biorącego określoną ilość pieniędzy albo rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku, a biorący zobowiązuje się zwrócić tę samą ilość pieniędzy albo tę samą ilość rzeczy tego samego gatunku i tej samej jakości”.

Ustawa o kredycie konsumenckim

- 20 Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. nr 126, poz. 715), w brzmieniu obowiązującym w momencie wystąpienia sporów w postępowaniu głównym (zwana dalej „ustawą o kredycie konsumenckim”), transponuje dyrektywę 2008/48 do polskiego porządku prawnego.

- 21 Artykuł 5 tej ustawy definiuje następujące terminy:

„[...]”

- 6) całkowity koszt kredytu – wszelkie koszty, które konsument jest zobowiązany ponieść w związku z umową o kredyt, w szczególności:
- odsetki, opłaty, prowizje, podatki i marże, jeżeli są znane kredytodawcy, oraz
 - koszty usług dodatkowych, w szczególności ubezpieczeń, w przypadku gdy ich poniesienie jest niezbędne do uzyskania kredytu lub do uzyskania go na oferowanych warunkach – z wyjątkiem kosztów opłat notarialnych ponoszonych przez konsumenta;
- 6a) pozaodsetkowe koszty kredytu – wszystkie koszty, które konsument ponosi w związku z umową o kredyt konsumencki, z wyłączeniem odsetek;
- 7) całkowita kwota kredytu – maksymalna kwota wszystkich środków pieniężnych nieobejmujących kredytowanych kosztów kredytu, które kredytodawca udostępnia konsumentowi na podstawie umowy o kredyt, a w przypadku umów, dla których nie przewidziano tej maksymalnej kwoty, suma wszystkich środków pieniężnych nieobejmujących kredytowanych kosztów kredytu, które kredytodawca udostępnia konsumentowi na podstawie umowy o kredyt;
- 8) całkowita kwota do zapłaty przez konsumenta – suma całkowitego kosztu kredytu i całkowitej kwoty kredytu.

[...]”.

22 Artykuł 36a wspomnianej ustawy stanowi:

„1. Maksymalną wysokość pozaodsetkowych kosztów kredytu oblicza się według wzoru:

$$MPKK \leq (K \times 25\%) + (K \times N/R \times 30\%)$$

w którym poszczególne symbole oznaczają:

MPKK – maksymalną wysokość pozaodsetkowych kosztów kredytu;

K – całkowitą kwotę kredytu;

n – okres spłaty wyrażony w dniach;

R – liczbę dni w roku.

2. Pozaodsetkowe koszty kredytu w całym okresie kredytowania nie mogą być wyższe od całkowitej kwoty kredytu.

3. Pozaodsetkowe koszty kredytu wynikające z umowy o kredyt konsumencki nie należą się w części przekraczającej maksymalne pozaodsetkowe koszty kredytu obliczone w sposób określony w ust. 1 lub całkowitą kwotę kredytu”.

Postępowania główne, pytania prejudycjalne i postępowanie przed Trybunałem

Sprawa C-84/19

- 23 W dniu 19 września 2016 r. spółka Profi Credit Polska udzieliła QJ za pośrednictwem pośrednika kredytu konsumenckiego. Umowa ta dotyczyła kwoty 9000 PLN (około 2090 EUR), a spłata miała zostać rozłożona na okres 36 miesięcy. Wspomniana umowa przewidywała stopę oprocentowania w wysokości 9,83% rocznie, a także opłatę przygotowawczą w kwocie 129 PLN (około 30 EUR), prowizję w wysokości 7771 PLN (około 1804 EUR) oraz kwotę 1100 PLN (około 255 EUR) z tytułu opłaty za produkt finansowy o nazwie „Twój Pakiet – Pakiet Extra”.
- 24 Spółka Profi Credit Polska wystąpiła do sądu odsyłającego, Sądu Rejonowego Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie, o wydanie nakazu zapłaty na podstawie wystawionego przez QJ weksla. Sąd ten wydał wyrok zaoczny, od którego sprzeciwiła QJ, podnosząc nieuczciwy charakter postanowień umowy pożyczki.
- 25 Sąd odsyłający stwierdził, że umowa ta nie definiowała pojęć „opłaty przygotowawczej” lub „prowizji” ani nie precyzowała, jakim konkretnym świadczeniom wzajemnym odpowiadają powyższe opłaty. Odnośnie do produktu finansowego o nazwie „Twój Pakiet – Pakiet Extra”, umożliwia on konsumentowi skorzystanie z prawa do jednorazowego odroczenia płatności dwóch rat bądź też obniżenia wysokości czterech rat z jednoczesnym wydłużeniem trwania umowy w wypadku odroczenia bądź ciężącym na konsumentce obowiązkiem ich uiszczenia w terminie późniejszym w wypadku obniżenia.
- 26 Dopiero w toku postępowania przed sądem odsyłającym spółka Profi Credit Polska wyjaśniła, że „prowizja” stanowi świadczenie wzajemne za udzielenie pożyczki, zaś „opłata przygotowawcza” odpowiada rzeczywiście poniesionym kosztom związanym z zawarciem umowy. Odsetki zaś stanowią wynagrodzenie za korzystanie przez pożyczkobiorcę ze środków pieniężnych pożyczkodawcy.

- 27 Zdaniem tego sądu przewidziane umową zawartą przez QJ pozaodsetkowe koszty kredytu ustalone zostały w wysokości górnego limitu przewidzianego art. 36a ustawy o kredycie konsumenckim. Przede wszystkim sąd ten ma wątpliwości co do tego, czy kontrola ewentualnego nieuczciwego charakteru warunków umownych dotyczących zapłaty tych różnych kwot z tytułu kosztu kredytu jest wyłączona z zakresu stosowania dyrektywy 93/13 zgodnie z jej art. 1 ust. 2.
- 28 Następnie, gdyby takie warunki umowy były objęte zakresem stosowania dyrektywy 93/13, sąd odsyłający zastanawia się, czy ocena nieuczciwego charakteru tych warunków jest możliwa w świetle brzmienia art. 4 ust. 2 tej dyrektywy. W szczególności zdaniem tego sądu kwestia kwoty płatności mogłaby wchodzić w zakres wyjątku odnośnie do „głównego przedmiotu umowy” lub „relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług” w rozumieniu tego przepisu.
- 29 W tym względzie sąd odsyłający zauważa, że istnieją istotne różnice między brzmieniem art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 a brzmieniem art. 385¹ § 1 kodeksu cywilnego, mocą którego dokonano transpozycji pierwszego z tych przepisów do prawa krajowego. Z tego artykułu kodeksu cywilnego wynika bowiem, że ocena przez sąd krajowy nieuczciwego charakteru jest wyłączona jedynie wówczas, gdy owo wynagrodzenie i cena dotyczą głównego świadczenia stron.
- 30 Wreszcie, odnośnie do wymogu przejrzystości ustanowionego w art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, wątpliwości sądu odsyłającego budzi możliwość zakwalifikowania jako sporządzonej w zrozumiałym języku umowy, która wprowadza odsetki, opłatę i prowizję bez wyjaśnienia różnic pomiędzy tymi elementami a usługami, którym płatności te odpowiadają. Co więcej, sposób, w jaki warunki zostały sformułowane, mógłby sprawiać wrażenie, że pewne opłaty wynikają z ustawowego obowiązku. Ponadto użycie pojęcia „prowizji” mogłoby sugerować, że chodzi o wynagrodzenie pośrednika, którego stosunek z pożyczkodawcą nie został sprecyzowany.
- 31 W tych okolicznościach Sąd Rejonowy Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy art. 1 ust. 2 [dyrektywy 93/13] należy interpretować w ten sposób, że wyłącza stosowanie przepisów dyrektywy w zakresie badania uczciwości poszczególnych warunków dotyczących pozaodsetkowych kosztów kredytu w sytuacji, gdy przepisy ustawowe obowiązujące w państwie członkowskim wprowadzają górny limit tych kosztów, stanowiąc, iż pozaodsetkowe koszty kredytu wynikające z umowy o kredyt konsumencki nie należą się w części przekraczającej maksymalne pozaodsetkowe koszty kredytu obliczone w sposób określony w ustawie lub całkowitą kwotę kredytu?
- 2) Czy art. 4 ust. 2 [dyrektywy 93/13] należy interpretować w ten sposób, że ponoszony i spłacany przez pożyczkobiorcę wraz z pożyczką, obok odsetek, pozaodsetkowy koszt związany z samym zawarciem umowy i udzieleniem pożyczki (w postaci opłaty, prowizji czy też o innym charakterze) jako warunek tej umowy, jeżeli wyrażony jest prostym i zrozumiałym językiem, nie podlega ocenie wyrażonej w tym przepisie w kontekście jego nieuczciwości?
- 3) Czy art. 4 ust. 2 [dyrektywy 93/13] należy interpretować w ten sposób, że warunki umowne wprowadzające różnego rodzaju koszty związane z udzieleniem pożyczki nie są »wyrażone prostym i zrozumiałym językiem«, jeżeli nie wyjaśniają w zamian, za jakie konkretnie wzajemne usługi są pobierane, i nie pozwalają konsumentowi na ustalenie różnic między nimi?”.

Sprawa C-222/19

- 32 BW i DR zawarli w dniu 8 marca 2018 r. umowę kredytu konsumenckiego na łączną kwotę 9225 PLN (około 2148 EUR) na okres dwóch lat, podlegającą spłacie w 24 ratach miesięcznych. Umowa ta była zabezpieczona wekslem, podpisanym in blanco przez DR.

- 33 Suma ta składała się z kapitału podstawowego w kwocie 4500 PLN (około 1048 EUR), umownych odsetek kapitałowych w wysokości 900 PLN (około 210 EUR), opłaty za udzielenie pożyczki w wysokości 1125 PLN (około 262 EUR) oraz opłaty za zarządzanie pożyczką w wysokości 2700 PLN (około 628 EUR). Umowne odsetki kapitałowe były obliczane według zmiennej stopy, która w chwili zawarcia umowy wynosiła 10% rocznie. Rzeczywista roczna stopa oprocentowania została określona na 119,42%.
- 34 Maksymalne pozaodsetkowe koszty kredytu, na które składały się należności z tytułu opłaty za udzielenie pożyczki oraz opłaty za zarządzanie pożyczką, obliczone według wzoru określonego w art. 36a ustawy o kredycie konsumenckim, wyniosły 3825 PLN (około 867 EUR). Sąd odsyłający wyjaśnia, że kwota ta nie była indywidualnie negocjowana i że umowa została sporządzona na podstawie gotowego wzoru.
- 35 DR otrzymał kwotę pożyczki i dokonał wpłat w łącznej wysokości 1913,10 PLN (około 445 EUR), które zostały zaliczone na poczet opisanych powyżej należności oraz umownych odsetek za opóźnienie. W następstwie braku zapłaty ze strony DR BW wypowiedziała umowę i wniósł do sądu odsyłającego, Sądu Rejonowego w Opatowie I Wydział Cywilny, wraz z wnioskiem o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie wypełnionego weksla in blanco podpisanego uprzednio przez DR.
- 36 W ramach postępowania przed tym sądem BW wyjaśnił, że na prowizję za udzielenie pożyczki składa się m.in. wynagrodzenie wypłacane pośrednikowi finansowemu, stanowiące 12% całkowitej kwoty kredytu, koszty dostępu do systemów umożliwiających weryfikację finansową pożyczkobiorcy, koszty wynagrodzenia pracowników zajmujących się udzielaniem pożyczek oraz koszty weryfikacji dokumentów przedstawionych przez klienta przy zawieraniu umów, w tym koszty telefonów wykonywanych w celu weryfikacji dokumentów potwierdzających osiągnięty dochód. Prowizja za udzielenie pożyczki stanowi 25% całkowitej kwoty kredytu w rozumieniu art. 5 pkt 7 ustawy o kredycie konsumenckim.
- 37 Jeśli chodzi o koszty zarządzania pożyczką wynoszące 30% kwoty kredytu za każdy rok zarządzania, składają się one z kosztów pracy pracowników księgujących wpłaty miesięcznych rat, kosztu utrzymania biur, rachunków za utrzymywanie infolinii, księgowości, utrzymania indywidualnego rachunku bankowego dla dłużnika do spłaty zadłużenia, systemu informatycznego do obsługi zadłużenia, korespondencji tradycyjnej i SMS-ów z przypomnieniami o terminach płatności, biurowych materiałów eksploatacyjnych i kosztów dostępu do baz danych.
- 38 Co się tyczy w niniejszej sprawie kosztów związanych z zawarciem przez DR umowy kredytu konsumenckiego i zarządzaniem nim, BW odmówił wskazania dokładnych kosztów na tej podstawie, że wymagałoby to uruchomienia znacznych środków, które przekroczyłby wartość dochodzonego roszczenia, a ponadto skutkowałby to złamaniem tajemnicy bankowej oraz norm o ochronie danych osobowych.
- 39 Sąd odsyłający wyjaśnia, że zgodnie z metodą obliczania określoną w art. 36 ustawy o kredycie konsumenckim „całkowity koszt kredytu bez odsetek” może wynosić 25–100% całkowitej kwoty kredytu w zależności od okresu spłaty: 55% przy kredycie na jeden rok, 85% przy kredycie na dwa lata i 100% powyżej dwóch lat.
- 40 Sąd odsyłający wyraża wątpliwości co do zgodności powyższego przepisu prawa krajowego z dyrektywą 93/13. Sąd ten podnosi w szczególności, że pułap ustanowiony przez ustawodawcę krajowego jest obliczany z uwzględnieniem kosztów rzeczywiście związanych nie tylko z zawarciem konkretnej umowy kredytu i zarządzaniem nią, lecz również kosztów związanych z ogólną działalnością gospodarczą kredytodawcy. W konsekwencji ten bezwzględnie obowiązujący pułap umożliwia przerzucenie na konsumenta kosztów związanych z ogólną działalnością gospodarczą kredytodawcy.

- 41 W tych okolicznościach Sąd Rejonowy w Opatowie I Wydział Cywilny postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy przepisy dyrektywy [93/13], zwłaszcza art. 3 ust. 1 dyrektywy, oraz zasady prawa Unii dotyczące ochrony konsumenta i równowagi stron umowy należy interpretować w ten sposób, że przywołane przepisy oraz zasady stoją na przeszkodzie wprowadzeniu do [krajowego] porządku prawnego instytucji »maksymalnych pozaodsetkowych kosztów kredytu« oraz matematycznego wzoru obliczenia wysokości tych kosztów przewidzianych w art. 5 pkt 6a w związku z art. 36a [ustawy o kredycie konsumenckim], które to rozwiązania prawne zezwalają na zaliczenie do kosztów związanych z umową o kredyt ponoszonych przez konsumenta (całkowitego kosztu kredytu) również kosztów działalności gospodarczej prowadzonej przez przedsiębiorcę?».

Sprawa C-252/19

- 42 QL i CG zawarli w dniu 31 sierpnia 2016 r. umowę kredytu konsumenckiego na łączną kwotę 10 764 PLN (około 2474 EUR), w tym odsetki w wysokości 9,81% w skali roku, i na okres trzech lat, przy czym spłata miała nastąpić w 36 ratach miesięcznych. Rzeczywista stopa oprocentowania została ustalona na 77,77%. Jako zabezpieczenie umowy pożyczki CG wystawiła weksel in blanco.
- 43 Łączna kwota 10 764 PLN (około 2474 EUR) składała się z kapitału udostępnionego CG przez QL, czyli 5000 PLN (około 1149 EUR), opłaty przygotowawczej w wysokości 129 PLN (około 29 EUR), opłaty za usługę o nazwie „Twój Pakiet” w wysokości 3939 PLN (około 905 EUR) oraz umownych odsetek kapitałowych w wysokości 796 PLN (około 182 EUR). W związku z tym maksymalne pozaodsetkowe koszty kredytu wyniosły 4968 PLN (około 1142 EUR). Te ostatnie koszty zostały obliczone przy zastosowaniu wzoru matematycznego, o którym mowa w art. 36a ustawy o kredycie konsumenckim, i nie były indywidualnie negocjowane.
- 44 CG dokonała płatności w wysokości 5783 PLN (około 1347 EUR). QL wystąpiła przeciwko pozwanej z pozwem do Sądu Rejonowego w Opatowie I Wydział Cywilny wraz z wnioskiem o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie wypelnionego weksla in blanco.
- 45 Sąd ten ma wątpliwości co do zgodności przepisu krajowego takiego jak art. 36 ustawy o kredycie konsumenckim z dyrektywą 2008/48. Wątpliwości te są w szczególności związane ze sposobem, w jaki polski ustawodawca obliczył tę górną granicę, włączając do swoich obliczeń nie tylko koszty kredytu zazwyczaj związane z zawarciem umowy o kredyt konsumencki, lecz również ogólnie koszty związane z działalnością gospodarczą kredytodawców.
- 46 Biorąc pod uwagę pełną harmonizację dokonaną przez dyrektywę 2008/48 w niektórych dziedzinach kredytu konsumenckiego, państwa członkowskie nie mogą włączyć nowych kategorii kosztów, które nie dotyczą dziedzin objętych harmonizacją przez tę dyrektywę. Tymczasem poprzez metodę obliczania maksymalnej kwoty „wysokości pozaodsetkowych kosztów kredytu” ustawodawca polski pozwolił kredytodawcom na nałożenie na konsumentów obciążeń finansowych wyższych niż przewidziane w art. 3 lit. g) tej dyrektywy. Przepisy te mogłyby zatem stanowić naruszenie ochrony konsumenta wbrew zamiarom ustawodawcy krajowego.
- 47 W tych okolicznościach Sąd Rejonowy w Opatowie I Wydział Cywilny postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy przepisy dyrektywy [2008/48], zwłaszcza art. 3 [lit.] g) i art. 22 ust. 1 tej dyrektywy, należy interpretować w ten sposób, że przywołane przepisy stoją na przeszkodzie wprowadzeniu do porządku krajowego instytucji »maksymalnych pozaodsetkowych kosztów kredytu« oraz matematycznego wzoru obliczenia wysokości tych kosztów, przewidzianych w art. 5 pkt 6a w związku z art. 36a ustawy

[o kredycie konsumenckim], które to rozwiązania prawne zezwalają na zaliczenie do kosztów związanych z umową o kredyt ponoszonych przez konsumenta (całkowitego kosztu kredytu) również kosztów działalności gospodarczej prowadzonej przez przedsiębiorcę?”.

- 48 Postanowieniem prezesa Trybunału z dnia 14 maja 2019 r. sprawy C-222/19 i C-252/19 zostały połączone do celów pisemnego etapu postępowania oraz wydania wyroku.
- 49 Postanowieniem prezesa Trybunału z dnia 10 grudnia 2019 r. sprawy C-84/19, C-222/19 i C-252/19 zostały połączone do celów wydania wyroku.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania w sprawie C-252/19

- 50 Poprzez swoje pytanie w sprawie C-252/19, które należy przeanalizować w pierwszej kolejności, sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 3 lit. g) i art. 22 dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwiają się one przepisom krajowym dotyczącym kredytu konsumenckiego, ustanawiającym sposób obliczania maksymalnej kwoty kosztu kredytu, którym może zostać obciążony konsument, ponieważ ten sposób obliczania pozwala przedsiębiorcy na obciążenie tego konsumenta częścią ogólnych kosztów związanych z prowadzeniem jego działalności gospodarczej.
- 51 Należy przede wszystkim przypomnieć, że zgodnie z art. 1 dyrektywy 2008/48 jej celem jest harmonizacja niektórych aspektów przepisów państw członkowskich dotyczących umów o kredyt konsumencki.
- 52 Następnie z art. 22 ust. 1 tej dyrektywy wynika, że w zakresie, w jakim zawiera ona zharmonizowane przepisy, państwa członkowskie nie mogą utrzymywać ani wprowadzać przepisów krajowych innych niż przewidziane w tej dyrektywie.
- 53 Wreszcie, aby zapewnić konsumentom szeroką ochronę, prawodawca Unii przyjął w art. 3 lit. g) wspomnianej dyrektywy szeroką definicję pojęcia „całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta”, stanowiąc, że obejmuje on wszystkie koszty łącznie z odsetkami, podatkami oraz wszelkimi innymi opłatami, jakie konsument jest zobowiązany ponieść w związku z umową o kredyt, które to koszty znane są kredytodawcy, z wyjątkiem kosztów notarialnych (wyrok z dnia 26 marca 2020 r., Mikrokasa i Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty, C-779/18, EU:C:2020:236, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 54 Tymczasem należy stwierdzić, że definicja ta nie zawiera żadnego ograniczenia odnośnie do rodzaju lub uzasadnienia kosztów, jakie mogą zostać nałożone na konsumenta w ramach takiej umowy kredytu (zob. podobnie wyrok z dnia 26 marca 2020 r., Mikrokasa i Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty, C-779/18, EU:C:2020:236, pkt 40, 42). Z treści wspomnianej definicji nie można zatem wywnioskować, że wykluczone jest obciążenie konsumenta kosztami związanymi z prowadzeniem z działalności gospodarczej kredytodawcy, takimi jak koszty infrastruktury czy koszty personelu.
- 55 W konsekwencji – jak zauważył rzecznik generalny w pkt 118 opinii – dyrektywa 2008/48 nie ma na celu harmonizacji podziału kosztów w ramach umowy o kredyt, tak że państwa członkowskie zachowują kompetencję do ustanowienia mechanizmów reglamentacyjnych tych opłat, o ile nie są one sprzeczne z przepisami zharmonizowanymi przez tę dyrektywę.

- 56 W tym względzie Trybunał orzekł już, że do właściwego sądu krajowego należy zbadanie, czy takie uregulowanie krajowe nie nakłada obowiązków informacyjnych innych niż te wymienione w art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48, która dokonuje pełnej harmonizacji w odniesieniu do informacji, które należy zawrzeć w umowie o kredyt (zob. podobnie wyrok z dnia 26 marca 2020 r., Mikrokasa i Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty, C-779/18, EU:C:2020:236, pkt 45, 47).
- 57 Z powyższego wynika, że art. 3 lit. g) i art. 22 dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym dotyczącym kredytu konsumenckiego, ustanawiającym sposób obliczania maksymalnej kwoty pozaodsetkowego kosztu kredytu, którym może zostać obciążony konsument, nawet jeśli ten sposób obliczania pozwala przedsiębiorcy na obciążenie tego konsumenta częścią kosztów ogólnych związanych z prowadzeniem jego działalności gospodarczej, o ile w drodze tych przepisów dotyczących owej maksymalnej kwoty wspomniane uregulowanie nie narusza zasad zharmonizowanych mocą tej dyrektywy.

W przedmiocie pytania pierwszego w sprawie C-84/19

- 58 Poprzez pytanie pierwsze w sprawie C-84/19, które należy rozpatrzyć w drugiej kolejności, sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że z zakresu stosowania tej dyrektywy jest wyłączony warunek umowny, który określa pozaodsetkowy koszt kredytu zgodnie z maksymalnym pułapem ustanowionym w przepisach krajowych dotyczących kredytu konsumenckiego, jeżeli przepisy te przewidują, że pozaodsetkowe koszty kredytu nie są należne w części przekraczającej ten próg lub całkowitą kwotę kredytu.
- 59 Sprawa, która doprowadziła do wydania wyroku z dnia 26 marca 2020 r., Mikrokasa i Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty (C-779/18, EU:C:2020:236), dotyczyła m.in. art. 36a ustawy o kredycie konsumenckim. W pkt 50 tego wyroku Trybunał przede wszystkim przypomniał, że art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, który dotyczy warunków umowy odzwierciedlających bezwzględnie obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze, ustanawia wyłączenie z zakresu jej stosowania, wymagające – zgodnie z orzecznictwem Trybunału – spełnienia dwóch przesłanek. Po pierwsze, warunek umowny musi odzwierciedlać przepis ustawowy lub wykonawczy, a po drugie, przepis ten musi mieć charakter bezwzględnie obowiązujący.
- 60 Następnie z pkt 55 wyroku, o którym mowa w poprzednim punkcie, wynika, że o ile Trybunał w swoim orzecznictwie określił kryteria wykładni art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, o tyle jednak to do właściwego sądu krajowego należy zastosowanie przepisów prawa krajowego do okoliczności rozpatrywanej przez niego sprawy i zastosowanie wynikających z tego konsekwencji w konkretnym przypadku.
- 61 Wreszcie, w pkt 57 tego samego wyroku Trybunał orzekł, z zastrzeżeniem kontroli ze strony sądu odsyłającego, że przepis krajowy, taki jak art. 36a ustawy o kredycie konsumenckim, nie wydaje się sam w sobie określać praw i obowiązków stron umowy, lecz poprzestaje na ograniczeniu ich swobody ustalenia pozaodsetkowych kosztów kredytu powyżej pewnego poziomu i w żaden sposób nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy sprawdził, czy takie ustalenie ma ewentualnie nieuczciwy charakter poniżej określonego prawnie pułapu.
- 62 Tymczasem rozważania te mają zastosowanie do sprawy C-84/19, która dotyczy tych samych przepisów krajowych, i są istotne dla udzielenia odpowiedzi na niniejsze pytanie prejudycjalne. Zatem okoliczność, że zgodnie z art. 36a ustawy o kredycie konsumenckim koszty kredytu, z wyłączeniem odsetek, nie są należne w części przekraczającej ustawowy pułap lub całkowitą kwotę kredytu, nie skutkuje wyłączeniem tego warunku umownego z zakresu stosowania dyrektywy 93/13.

63 W świetle powyższych rozważań art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że z zakresu stosowania tej dyrektywy nie jest wyłączony warunek umowny, który określa pozaodsetkowy koszt kredytu zgodnie z pułapem przewidzianym w przepisach krajowych dotyczących kredytu konsumenckiego, jeżeli przepisy te przewidują, iż pozaodsetkowe koszty kredytu nie są należne w części przekraczającej ten pułap lub całkowitą kwotę kredytu.

W przedmiocie pytań drugiego i trzeciego w sprawie C-84/19

64 Poprzez pytania drugie i trzecie w sprawie C-84/19, które należy rozpatrzyć łącznie i w trzeciej kolejności, sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że postanowienia umowy o kredyt konsumencki, które obciążają konsumenta kosztami innymi niż zapłata odsetek umownych, są objęte wyjątkiem przewidzianym w tym przepisie, jeżeli warunki te nie określają ani charakteru tych kosztów, ani usług, za które mają one stanowić wynagrodzenie.

65 Należy przypomnieć w tym względzie, że zgodnie z art. 4 ust. 2 tej dyrektywy ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem.

66 Tymczasem ponieważ art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 ustanawia wyjątek od mechanizmu kontroli treści nieuczciwych warunków, przewidzianego w ramach systemu ochrony konsumentów ustanowionego w tej dyrektywie, przepis ten powinien podlegać wykładni zawężającej (wyrok z dnia 23 kwietnia 2015 r., Van Hove, C- 96/14, EU:C:2015:262, pkt 31 i przytoczone tam orzecznictwo).

67 W odniesieniu, w pierwszej kolejności, do pojęcia „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, Trybunał wskazał już, że ma on wyłącznie na celu ustalenie warunków i zakresu kontroli treści warunków umownych, które nie były przedmiotem indywidualnych negocjacji, a określają podstawowe świadczenia w umowach zawartych między przedsiębiorcą a konsumentem i charakteryzują te umowy. Natomiast warunki umowy, które mają charakter posiłkowy względem warunków definiujących samą istotę stosunku umownego, nie mogą być objęte zakresem analizowanego pojęcia (zob. podobnie wyrok z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, pkt 32).

68 W tym względzie w ramach umowy kredytu kredytodawca zobowiązuje się głównie udostępnić kredytobiorcy określoną kwotę pieniężną, zaś kredytobiorca – głównie spłacać tę sumę w przewidzianych terminach, z reguły z odsetkami. Świadczenia podstawowe takiej umowy odnoszą się zatem do kwoty pieniężnej, która musi być określona w stosunku do waluty wypłaty i określonej spłaty (wyrok z dnia 20 września 2017 r., Andriciuc i in., C-186/16, EU:C:2017:703, pkt 38).

69 Tymczasem dokładnego zakresu pojęć „głównego przedmiotu” i „ceny” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 nie może wyznaczać pojęcie „całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta” w rozumieniu art. 3 lit. g) dyrektywy 2008/48 (wyrok z dnia 26 lutego 2015 r., Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, pkt 47). Zatem okoliczność, że różne rodzaje opłat lub „prowizja” są wliczane w całkowity koszt kredytu konsumenckiego, nie jest rozstrzygająca dla celów ustalenia, że koszty te wchodzą w zakres podstawowych świadczeń przewidzianych w umowie o kredyt.

70 W niniejszej sprawie warunki umowne, które zdaniem sądu odsyłającego w sprawie C-84/19 nie były indywidualnie negocjowane, dotyczą płatności należnych od konsumenta, innych niż spłata pożyczki kapitałowej i odsetek. Chodzi bowiem w szczególności o klauzule dotyczące dodatkowej usługi pod nazwą „Twój pakiet – Pakiet Extra”, prowizję i opłatę przygotowawczą.

- 71 Do sądu odsyłającego w tej sprawie należy dokonanie oceny, z uwzględnieniem charakteru, postanowień i ogólnej systematyki rozpatrywanej w postępowaniu głównym umowy o kredyt, a także kontekstu faktycznego i prawnego, w jaki wpisuje się ta umowa, czy rozpatrywane warunki odnoszą się do świadczeń, które stanowią zasadniczy element tej umowy, a w szczególności do obowiązku zwrotu przez dłużnika kwoty oddanej do jego dyspozycji przez kredytodawcę.
- 72 W szczególności można zakwalifikować jako stanowiące główny przedmiot umowy jasne i zrozumiałe warunki, ponieważ ten sam wymóg przejrzystości, o którym mowa w art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, znajduje się również w art. 5 tej dyrektywy, który przewiduje, że pisemne warunki umowy powinny „zawsze” być wyrażone prostym i zrozumiałym językiem. Wymóg przejrzystości, o którym mowa w pierwszym z tych przepisów, ma ten sam zakres co wymóg przewidziany w drugim z tych przepisów (zob. podobnie wyroki: z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, pkt 36; a także z dnia 3 marca 2020 r., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, pkt 46).
- 73 W tym względzie skoro ustanowiony przez tę dyrektywę system ochrony opiera się na założeniu, że konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca, zwłaszcza jeśli chodzi o stopień poinformowania, ów wymóg przejrzystości należy rozumieć w sposób rozszerzający, to znaczy w ten sposób, że wymaga on nie tylko, aby dany warunek był zrozumiały dla konsumenta z gramatycznego punktu widzenia, lecz by konsument ten był również w stanie ocenić, na podstawie precyzyjnych i zrozumiałych kryteriów, konsekwencje ekonomiczne dla niego (zob. podobnie wyrok z dnia 3 marca 2020 r., Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, pkt 50).
- 74 Zatem w celu dokonania oceny, czy rozpatrywane warunki dotyczące kosztów ponoszonych przez konsumenta wchodzą w zakres głównego przedmiotu umowy, do sądu odsyłającego w sprawie C-84/19 należy ustalenie, czy w świetle całokształtu istotnych okoliczności faktycznych, w tym reklamy i informacji dostarczonych przez ubezpieczyciela w ramach negocjacji umowy kredytu, a także, bardziej ogólnie, wszystkich warunków umowy kredytu konsumenckiego podpisanego przez QJ, właściwie poinformowany oraz dostatecznie uważny i rozsądny przeciętny konsument mógł nie tylko z łatwością zapoznać się z kwotami należnymi tytułem „opłaty przygotowawczej”, „prowizji” i opłaty za produkt finansowy o nazwie „Twój pakiet – Pakiet Extra”, ale także oszacować potencjalnie dla niego istotne konsekwencje ekonomiczne (zob. analogicznie wyrok z dnia 23 kwietnia 2015 r., Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, pkt 47).
- 75 Prawdą jest, że przedsiębiorca nie jest zobowiązany do wyszczególnienia charakteru każdej usługi świadczonej w zamian za koszty, które obciążają konsumenta na podstawie postanowień umowy, takie jak „prowizja” czy „opłata przygotowawcza”. Niemniej jednak aby spełnić wymóg przejrzystości, musi zaistnieć sytuacja, w której charakter faktycznie świadczonych usług da się w sposób racjonalny zrozumieć lub wywieść z całej umowy. Ponadto konsument musi być w stanie sprawdzić, czy te różne koszty lub usługi, za które stanowią one zapłatę, nie nakładają się na siebie (wyrok z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, pkt 43).
- 76 W niniejszej sprawie, z zastrzeżeniem ustaleń sądu odsyłającego w sprawie C-84/19, jeśli chodzi o koszty zatytułowane „opłata przygotowawcza” i „prowizja”, QJ mógł zasadnie sobie zadać pytanie zarówno co do świadczeń, z tytułu których należały się te opłaty, jak i ewentualnego nakładania się ich na siebie. Po pierwsze bowiem, umowa zawierała dwie klauzule przewidujące koszty administracyjne, zatytułowane odpowiednio „opłata przygotowawcza” i „prowizja”, które obie sugerują, że chodzi o kwoty podlegające zapłacie za udzielenie kredytu.
- 77 Po drugie, do sądu odsyłającego należy zbadanie, czy pozycja opłat zatytułowana „prowizja” mogła, zgodnie ze zwyczajowym znaczeniem tego słowa w prawie polskim, sugerować, że chodzi o wynagrodzenie pośrednika kredytowego, takiego jak wynagrodzenie, które nastąpiłoby przy zawieraniu umowy podpisanej przez QJ, i czy w takiej sytuacji konsument nie był w stanie, zresztą

w przeciwieństwie do tego, co przewiduje art. 21 lit. b) dyrektywy 2008/48, ocenić, czy płaci wynagrodzenie za usługi świadczone przez przedsiębiorcę, z którym zawiera umowę, czy wynagrodzenie pośrednika.

- 78 W takich okolicznościach nie zostało zapewnione ogólne zrozumienie przez konsumenta jego obowiązków zapłaty i skutków ekonomicznych postanowień przewidujących te koszty.
- 79 W drugiej kolejności, odnośnie do kontroli „relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług”, z utrwalonego orzecznictwa wynika, że zakres tej kategorii warunków, których ewentualnie nieuczciwy charakter nie może być przedmiotem oceny, jest ograniczony, ponieważ dotyczy wyłącznie relacji przewidzianej ceny lub przewidzianego wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, przy czym wyłączenie to jest uzasadnione tym, że brak jest skali czy kryterium prawnego, które mogłyby wyznaczać granice kontroli tej relacji i tą kontrolą kierować (zob. podobnie wyroki: z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, pkt 55; a także z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, pkt 34).
- 80 Mając na względzie tę ścisłą wykładnię, Trybunał wyjaśnił, że warunki dotyczące świadczenia wzajemnego należnego kredytodawcy od konsumenta lub mające wpływ na faktyczną cenę, jaką powinien uiszczyć konsument na rzecz kredytodawcy, nie zaliczają się co do zasady do tej drugiej kategorii warunków, z wyjątkiem kwestii, czy wskazana w treści umowy kwota wynagrodzenia lub ceny jest odpowiednia do usług świadczonych w zamian przez kredytodawcę (wyroki: z dnia 26 lutego 2015 r., Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, pkt 56; a także z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, pkt 35).
- 81 Jeśli chodzi o ocenę „adekwatności” warunków umownych rozpatrywanych w sprawie C-84/19, to znaczy stosunku między wymaganymi płatnościami a świadczeniem, któremu one odpowiadają, z postanowienia odsyłającego wynika, że postanowienia te nie określały, jakiej usługi dotyczyły opłaty zwane „opłatą przygotowawczą” i „prowizją”.
- 82 Ponadto sąd odsyłający wskazuje, że brzmienie art. 385¹ §1 kodeksu cywilnego, który dokonuje transpozycji do prawa polskiego ustanowionego w art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 wyjątku dotyczącego weryfikacji adekwatności ceny i jej wynagrodzenia, dotyczy jedynie warunków, które wiążą się z głównym przedmiotem umowy.
- 83 Tymczasem – jak zauważył w istocie rzecznik generalny w pkt 62 opinii – w zakresie, w jakim art. 385¹ §1 kodeksu cywilnego, który dokonał transpozycji art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 do prawa polskiego, przyznaje węższy zakres wyjątku ustanowionego w tym przepisie prawa Unii, zapewniając konsumentowi wyższy poziom ochrony, czego zbadanie należy jednak do sądu odsyłającego, pozwala ona na szerszą kontrolę ewentualnego nieuczciwego charakteru warunków umowy objętych zakresem stosowania tej dyrektywy.
- 84 W tym względzie art. 8 dyrektywy 93/13 przewiduje, że „[w] celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą”. Odzwierciedla to koncepcję przedstawioną w motywie dwunastym tej dyrektywy, zgodnie z którą dokonuje ona jedynie częściowej i minimalnej harmonizacji ustawodawstw krajowych dotyczących nieuczciwych warunków.
- 85 Tymczasem Trybunał w swoim orzecznictwie orzekł, że przepis prawa krajowego, który nadaje węższy zakres odstępstwu ustanowionemu w art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, jest zgodny z celem ochrony konsumentów realizowanym przez tę dyrektywę (zob. analogicznie wyrok z dnia 2 kwietnia 2020 r., Condominio di Milano, via Meda, C-329/19, EU:C:2020:263, pkt 36).

86 Mając na względzie całość powyższych rozważań, na pytania drugie i trzecie w sprawie C-84/19 trzeba odpowiedzieć, że art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że warunki umowy o kredyt konsumencki, które obciążają konsumenta kosztami innymi niż spłata kapitału podstawowego i zapłata odsetek, nie są objęte wyjątkiem przewidzianym w tym przepisie, jeżeli warunki te nie określają ani charakteru tych kosztów, ani usług, za które mają stanowić wynagrodzenie, i są sformułowane w sposób, który wprowadza konsumenta w błąd co do jego obowiązków i skutków gospodarczych tych warunków, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego.

W przedmiocie pytania w sprawie C-222/19

87 Poprzez swoje pytanie, na które należy odpowiedzieć w ostatniej kolejności, sąd odsyłający w sprawie C-222/19 zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisowi krajowemu, który określa maksymalny pułap całkowitego kosztu kredytu, jakim może zostać obciążony konsument, w którym mogą być uwzględnione wydatki związane z ogólną działalnością gospodarczą kredytodawcy.

88 Tytułem wstępu, z art. 1 ust. 1 dyrektywy 93/13 wynika, że jej celem jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach zawieranych z konsumentami. Tymczasem – jak wynika z art. 1 ust. 2 tej dyrektywy w związku z jej motywem trzynastym, a także z jej art. 3 ust. 1 – dyrektywa ta nie ma na celu ustanowienia kontroli przepisów krajowych w zakresie ich potencjalnie niekorzystnego charakteru dla konsumenta, lecz jedynie kontrolę warunków zawartych w umowach zawieranych z konsumentami bez indywidualnych negocjacji (zob. podobnie wyrok z dnia 3 kwietnia 2019 r., Aqua Med, C-266/18, EU:C:2019:282, pkt 28).

89 W tych okolicznościach, w celu udzielenia sądowi odsyłającemu użytecznej odpowiedzi w sprawie C-222/19, trzeba przeformułować pytanie prejudycjalne jako zmierzające w istocie do ustalenia, czy art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że warunek umowny, który nie był indywidualnie negocjowany i który obciąża konsumenta pozaodsetkowymi kosztami kredytu nieoprocentowanego, w tym kosztami prowadzenia działalności gospodarczej kredytodawcy, poniżej maksymalnego pułapu ustawowego, może zostać uznany za nieuczciwy w rozumieniu tego przepisu.

90 Należy przypomnieć, że na podstawie art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

91 W tym względzie należy wyjaśnić, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem właściwość Trybunału w tym zakresie obejmuje wykładni pojęcia nieuczciwych postanowień umownych, o których mowa w art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz w jej załączniku, jak też wykładni kryteriów, jakie sąd krajowy może lub powinien stosować w toku badania postanowienia umownego w świetle przepisów tej dyrektywy, przy czym zadaniem sądu krajowego jest dokonanie skonkretyzowanej kwalifikacji danego postanowienia umownego w oparciu o wskazane kryteria oraz w świetle okoliczności danej sprawy. Wynika stąd, że Trybunał powinien ograniczyć się do udzielenia sądowi odsyłającemu wskazówek, które ten ostatni powinien uwzględnić przy dokonywaniu oceny nieuczciwego charakteru rozpatrywanego postanowienia umownego (wyrok z dnia 14 marca 2013 r., Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, pkt 66 i przytoczone tam orzecznictwo).

92 Co się tyczy badania istnienia takiej ewentualnej znaczącej nierównowagi – nie może ono sprowadzać się do ekonomicznej oceny o charakterze ilościowym, dokonywanej w oparciu o porównanie z jednej strony całkowitej kwoty transakcji będącej przedmiotem umowy, a z drugiej strony kosztów, które zgodnie z tym warunkiem obciążają konsumenta. Trybunał orzekł już bowiem, że znacząca nierównowaga może wynikać z samego faktu wystarczająco poważnego naruszenia sytuacji prawnej,

w której konsument, jako strona danej umowy, znajduje się na mocy właściwych przepisów krajowych, czy to w postaci ograniczenia treści praw, które zgodnie z rzeczonymi przepisami przysługują mu na podstawie tej umowy, czy to przeszkody w ich wykonywaniu, czy też nałożenia na niego dodatkowego obowiązku, którego nie przewidują normy krajowe (wyrok z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, pkt 51).

- 93 W odniesieniu następnie do kwestii, w jakich okolicznościach taka nierównowaga powstaje „w sprzeczności z wymogami dobrej wiary”, należy stwierdzić, że biorąc pod uwagę motyw szesnasty dyrektywy, Trybunał wskazał w swoim orzecznictwie sądom krajowym, że powinny sprawdzić, czy przedsiębiorca traktujący konsumenta w sposób sprawiedliwy i słuszny mógłby racjonalnie spodziewać się, iż konsument ten przyjąłby taki warunek w drodze negocjacji indywidualnych (wyrok z dnia 7 listopada 2019 r., Profi Credit Polska, C-419/18 i C-483/18, EU:C:2019:930, pkt 55 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 94 W niniejszej sprawie należy zauważyć – jak wynika z postanowienia odsyłającego – że zgodnie z prawem krajowym koszty związane z prowadzeniem działalności gospodarczej przedsiębiorcy są już włączone w koszty związane z udzieleniem kredytu.
- 95 Tak więc pozaodsetkowy koszt kredytu dla konsumenta, który na mocy przepisów krajowych jest ograniczony do określonego pułapu, może jednak prowadzić do znaczącej nierównowagi w rozumieniu orzecznictwa Trybunału, mimo że został ustalony poniżej tej górnej granicy, jeżeli świadczone w zamian usługi nie wchodziły racjonalnie w zakres świadczeń wykonanych w ramach zawarcia lub zarządzania umową o kredyt, lub gdy kwoty obciążające konsumenta z tytułu kosztów udzielenia i zarządzania pożyczką wydają się oczywiście nieproporcjonalne do kwoty pożyczki. Do sądu krajowego należy ponadto uwzględnienie w tym aspekcie skutków innych warunków umownych w celu ustalenia, czy rzeczony warunki nie powodują znaczącej nierównowagi ze szkodą dla pożyczkobiorcy.
- 96 W takich okolicznościach, mając na uwadze wymóg przejrzystości wynikający z art. 5 dyrektywy 93/13, nie można stwierdzić, że przedsiębiorca, postępując w sposób przejrzysty z konsumentem, mógł racjonalnie spodziewać się, iż konsument ten przyjąłby taki warunek w drodze negocjacji.
- 97 Z powyższego wynika, że art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że warunek umowny dotyczący pozaodsetkowych kosztów kredytu, który określa ten koszt poniżej ustawowego pułapu i który przenosi na konsumenta koszty działalności gospodarczej kredytodawcy, może powodować znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta, gdy obciąża konsumenta kosztami nieproporcjonalnymi w stosunku do świadczeń i do kwoty otrzymanego kredytu, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego.

W przedmiocie kosztów

- 98 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

- 1) **Artykuł 3 lit. g) i art. 22 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym dotyczącym kredytu konsumenckiego, ustanawiającym sposób obliczania maksymalnej kwoty pozaodsetkowego kosztu kredytu, którym może zostać obciążony**

konsument, nawet jeśli ten sposób obliczania pozwala przedsiębiorcy na obciążenie tego konsumenta częścią kosztów ogólnych związanych z prowadzeniem jego działalności gospodarczej, o ile w drodze tych przepisów dotyczących owej maksymalnej kwoty wspomniane uregulowanie nie narusza zasad zharmonizowanych mocą tej dyrektywy.

- 2) Artykuł 1 ust. 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich zmienionej dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. należy interpretować w ten sposób, że z zakresu stosowania tej dyrektywy nie jest wyłączony warunek umowny, który określa pozaodsetkowy koszt kredytu zgodnie z pułapem przewidzianym w przepisach krajowych dotyczących kredytu konsumenckiego, jeżeli przepisy te przewidują, iż pozaodsetkowe koszty kredytu nie są należne w części przekraczającej ten pułap lub całkowitą kwotę kredytu.
- 3) Artykuł 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 zmienionej dyrektywą 2011/83 należy interpretować w ten sposób, że warunki umowy o kredyt konsumencki, które obciążają konsumenta kosztami innymi niż spłata kapitału podstawowego i zapłata odsetek, nie są objęte wyjątkiem przewidzianym w tym przepisie, jeżeli warunki te nie określają ani charakteru tych kosztów, ani usług, za które mają stanowić wynagrodzenie, i są sformułowane w sposób, który wprowadza konsumenta w błąd co do jego obowiązków i skutków gospodarczych tych warunków, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego.
- 4) Artykuł 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 zmienionej dyrektywą 2011/83 należy interpretować w ten sposób, że warunek umowny dotyczący pozaodsetkowych kosztów kredytu, który określa ten koszt poniżej ustawowego pułapu i który przenosi na konsumenta koszty działalności gospodarczej kredytodawcy, może powodować znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta, gdy obciąża konsumenta kosztami nieproporcjonalnymi w stosunku do świadczeń i do kwoty otrzymanego kredytu, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego.

Podpisy